

Voor pedagogisch
medewerkers van
kinderdagverblijven,
peuterspeelzalen en
voorscholen

KIJK!

Kijk Kies Doe **voor 0-4-jarigen**

Beredeneerd aanbod voor de jongste kinderen

Ab van den Bosch, Olga Franse c.s.

Veel concrete activiteiten

bazalt

Inhoud

Voorwoord	4	
Inleiding	5	
Hoofdstuk 1	Ontwikkeling van jonge kinderen	7
Hoofdstuk 2	Kijk Kies Doe: werkwijze	11
Hoofdstuk 3	Wat zijn geschikte activiteiten?	15
Hoofdstuk 4	Criteria voor de inrichting van de speelleeromgeving	17
Hoofdstuk 5	Gulden regels voor pedagogisch medewerkers	19
Hoofdstuk 6	Een goede planning is het halve werk	21
Hoofdstuk 7	Domein Sociaal-emotionele ontwikkeling	29
	7.1 Omgaan met zichzelf	31
	7.2 Omgaan met anderen	53
	7.3 Zelfredzaamheid	75
	7.4 Spelontwikkeling	91
Hoofdstuk 8	Domein Taal	107
	8.1 Spraak- en taalontwikkeling	109
	8.2 Ontluikende geletterdheid	133
Hoofdstuk 9	Domein Rekenen	151
	9.1 Cognitieve ontwikkeling (waarnemen en denken)	153
	9.2 Ontluikende gecijferdheid	175
Hoofdstuk 10	Domein Motoriek	195
	10.1 Grote motoriek	197
	10.2 Kleine motoriek	219
	10.3 Tekenontwikkeling	241
Literatuur		257
Bijlage 1: Format voor een dagplanning		258
Bijlage 2: Format voor een weekplanning		259
Bijlage 3: Format voor een individueel actieplan		260
Bijlage 4: Format voor een themaplanning		261
Meer over Bazalt		262

Hoofdstuk 1

Ontwikkeling van jonge kinderen

Elk kind is uniek door de talenten die hij heeft. Doordat hij in allerlei situaties steeds weer nieuwe ervaringen opdoet, wordt het kind gestimuleerd zijn talenten te ontwikkelen. Stimulans vanuit de omgeving is weliswaar een belangrijk kenmerk van ontwikkeling, maar niet het enige. In dit hoofdstuk leest u meer over de betekenis van het begrip 'ontwikkeling'.

Rijping en oefening	Ontwikkeling
Invloed van de omgeving	
Mijlpalen	
Brein	
Gevoelige perioden	
Samenhang	
Spel	

Figuur 1. Kenmerken van het begrip 'ontwikkeling'.

Rijping en oefening

Veel van de vroegkinderlijke ontwikkeling voltrekt zich als het ware 'vanzelf'. Het kind groeit en maakt allerlei ontwikkelingen door als gevolg van een natuurlijk rijpingsproces. Volgens een vast ingebouwd programma, zonder dat daar prikkels vanuit de omgeving voor nodig zijn. Dit proces is vaak niet te beïnvloeden: een baby leert niet eerder zitten doordat u hem daartoe dwingt. Hij gaat zitten als gevolg van een rijpingsproces. Een peuter leert onder dwang niet eerder klauteren. Hij gaat klauteren wanneer hij dit heeft ontdekt en het als een uitdaging ervaart. Hij gaat dit klauteren vervolgens herhalen om het steeds beter te beheersen. Oefening baart kunst. Op dat moment is uw stimulans belangrijk.

Kinderen leren het meest van activiteiten die passen bij hun ontwikkelingsniveau, ervaringen en interesses.

Invloed van de omgeving

Ontwikkeling is niet iets dat alleen van binnenuit komt. Kinderen hebben al op jonge leeftijd stimulansen nodig om zich zo optimaal mogelijk te ontwikkelen. Deze stimulansen vinden ze in hun omgeving. Daartoe behoren de aanwezige materialen en de inrichting van de speelomgeving die uitnodigen tot het spelend verkennen en experimenteren. Deze materialen vormen samen een rijke speelleeromgeving.

De pedagogisch medewerker

U maakt als pedagogisch medewerker deel uit van de omgeving. Uw rol is daarbinnen van wezenlijk belang. Op basis van observatie van de ontwikkeling biedt u het kind die activiteiten en materialen aan die passen bij de interesses en de ontwikkelingsfase. U inspireert, u doet voor, u geeft aanwijzingen en speelt mee. Kinderen leren ook veel van elkaar. Dat gaat spelenderwijs. Ook hierin hebt u een inspirerende rol. U scheidt kansen voor kinderen om met elkaar te spelen en te praten.

Mijlpalen

In zijn ontwikkeling doorloopt het kind een aantal vaste fasen, ook wel mijlpalen genoemd. Aan het doen en laten van kinderen kunt u zien in welke fase van hun ontwikkeling ze zitten. Zo zal een baby van een jaar normaal gesproken kunnen kruipen met zijn buik vrij van de grond, terwijl hij een half jaar later al zijn eerste stapjes kan maken. Hij maakt daarmee een enorme sprong voorwaarts in zijn ontwikkeling. De fasen binnen elk ontwikkelingsgebied vormen tezamen een ontwikkelingslijn. Een mijlpaal biedt inzicht in de ontwikkeling die het kind reeds heeft doorgemaakt en laat zien welke volgende stap(pen) hij nog moet nemen. De mijlpalen zijn als het ware de tussenstations die het kind in zijn ontwikkeling passeert. Het tempo waarin het kind deze tussenstations passeert kan verschillen, maar de volgorde van de mijlpalen is voor ieder kind hetzelfde. In Kijk Kies Doe zijn per ontwikkelingslijn de activiteiten toegesneden op deze mijlpalen.

Brein

Kinderen worden niet geboren met een brein waarin alles al is vastgelegd. Hun hersenen ontwikkelen zich verder door invloeden van binnenuit en buitenaf. Zonder toegesproken te worden, leert een kind niet praten. Wat een kind doet, wat hij ervaart, welke taal hij leert spreken, wordt bepaald door de omgeving waarin hij opgroeit.

Ieder kind wordt geboren met een bepaalde aanleg. Deze is voor elk kind uniek. De ervaringen die kinderen vanaf de geboorte opdoen zijn voor ieder kind anders. Aanleg en ervaringen dragen er zo toe bij dat het brein van geen enkel kind hetzelfde is en ook voortdurend verandert. Zijn hele leven lang. Het brein zorgt ervoor dat de cellen in de hersenen allerlei verbindingen aangaan met andere hersencellen en andere hersendelen. In de eerste kinderjaren is deze ontwikkeling het spectaculairst. Daardoor ontstaat een netwerk van verbindingen dat allerlei soorten gedrag mogelijk maakt en verder ontwikkelt: kijken, luisteren, praten, ruiken, voelen, aangeraakt worden, denken, onthouden. Hoe meer de zintuiglijke indrukken samengaan met plezier en betrokkenheid, hoe beter de hersenen deze onthouden. En hoe meer dat gebeurt onder invloed van de omgeving die veilig en stimulerend is, hoe beter het resultaat. In de beschrijving van de activiteiten in Kijk Kies Doe kunt u lezen hoe u kunt zorgen voor een uitdagende speelleeromgeving.

Gevoelige perioden

Uit hersenonderzoek (Jensen, E., 2009) is bekend dat vooral de eerste kinderjaren van groot belang zijn voor de ontwikkeling. In die periode is het kinderlijk brein extra ontvankelijk en gevoelig voor bepaalde prikkels. Dit proces start vrijwel direct na de geboorte. Het pasgeboren kind reageert op spraak, vooral hogere tonen, deuntjes en eentonige liedjes. Hij maakt eenvoudige geluidjes als "eh, eh". Na 18 tot 20 maanden worden de taalgebieden in de hersenen zeer actief. Vanaf dat moment neemt de woordenschat snel toe.

Een in de eerste jaren opgelopen achterstand kan met extra inspanning in een stimulerende omgeving in veel gevallen nog gedeeltelijk of volledig worden goedgeemaakt. Gebeurt dat niet bijtijds of is de opvoedsituatie voor het kind ongunstig, dan blijft zo'n achterstand vrijwel zeker bestaan of wordt zelfs groter. Het kind zal immers minder profijt kunnen trekken van zijn eigen leer- en ontwikkelingsmogelijkheden. Anders gezegd: een achterstand op het ene gebied zal een achterstand op een ander gebied veroorzaken omdat deze gebieden niet los van elkaar staan, maar met elkaar samenhangen, verbonden zijn.

Ontwikkeling in samenhang

Wanneer kinderen bezig zijn met betekenisvolle activiteiten worden vrijwel tegelijkertijd meerdere aspecten van de ontwikkeling gestimuleerd. Een peuter die in zijn spel de wereld van de volwassene imiteert door aan een ander kind te vertellen en te laten zien hoe je een pizza bakt, oefent de kleine motoriek en tegelijk zijn sociale vaardigheden en taalontwikkeling. Ontwikkeling op het ene gebied beïnvloedt

ontwikkeling op andere gebieden. De activiteiten uit Kijk Kies Doe stimuleren dan ook meer ontwikkelingsgebieden tegelijk. Met picto's staat aangegeven met welk ander ontwikkelingsaspect een bepaalde activiteit sterk samenhangt (zie voorbeeld op de volgende pagina).

Hieronder ziet u een overzicht van deze picto's.

Figuur 2. Overzicht van de ontwikkelingslijnen.

Belang van spel

Jonge kinderen ontwikkelen zich door te spelen, dat wil zeggen door hun eigen spontane activiteit. U probeert daar op de juiste manier bij aan te sluiten door ze te stimuleren. Spel is voor jonge kinderen de natuurlijke manier om geleidelijk de wereld te verkennen. Via verschillende vormen van spel doen ze allerlei inzichten op en oefenen ze vaardigheden als lopen, praten, waarnemen, denken, onthouden en samenspelen.

Grote motoriek

6 maanden	1 jaar	1 jaar en 6 maanden
Kijk Schuift vaak: kijgt steeds meer controle over hoofd, nek en schouderarmen; tilt hoofd op; rolt van buik naar rug en terug; kan beter evenwicht bewaaren bij zitten; springt bij rechtop houden.	Begint met kruipen (8 mnd.); zit rechtop en leunt voorover op handen; bij rechtop houden worden loopbewegingen gemaakt; trekt zichzelf op tot staan; loopt langzamer van tafel, zelf rechtop zitten en weer liggen; draait van buik naar rug.	Kan een paar seconden alleen staan; eerste stapjes maken; gaat klimmen en klauteren; duwen van een loopwagentje; kluipend de trap op.
Kies, Doe Schop maar! Het kind ligt op zijn rug met een rammelaar die u aan zijn voet hebt gebonden. Zodra hij met zijn benen schopt, maakt de rammelaar een aantrekkelijk geluid. Grote kans dat het kind dit spelletje een tijdje lang blijft herhalen.	Hoofd omhoog Leg het kind op de buik en ga zelf zo zitten/liggen dat u oogcontact kunt maken. Strijk zacht maar met enige druk over de rug van het kind vanaf de nek naar de billetjes. Hij zal nu zijn hoofd optillen.	Speelleeromgeving/materiaal <ul style="list-style-type: none"> Een gewrichtnammelaar: zachte knuffelfiguren op een strook die met klittenband is te bevestigen. Speelsokken met knuffelfiguren en geluid. Sokken met belletje.
Spelen	Verschonen	Spelen
Rollen Het kind ligt dwars over uw bovenbenen. U rolt het kind rustig en zacht vanaf uw bovenbenen naar uw knieën en weer terug naar boven. Herhaal de beweging een paar keer zodat het kind er aan gewent en er plezier in krijgt.	Een kleed of een tafel. Een skippybal met ondersteunende pootjes.	Een rustige plek waar u tegen de muur kunt zitten.

Kijk Kies Doe

2 jaar	2 jaar en 6 maanden	3 jaar
Loopt op vlakke voet, wijde-beens; klimt ergens op; heeft nog moeite met starten, stoppen en maken van bochten.	Tijdens het lopen beweegt ook de voet; springt zonder steun op de vlakke voet; klautert overal op en af; kan stukjes hardlopen maar nog niet goed stoppen of van richting veranderen.	Kan van richting veranderen; kan stoppen; loopt op tenen; rijdt op drieveler; vangt grote bal met beide armen; springt van onderste traptrede; staat nog onvast op één been.
Wat doe ik? Maak de rammelaar vast aan de voet of enkel. Bind de gewrichtnammelaar ook eens aan de pols. Het kind ziet de beweging nu beter. Kijk wat het kind doet en reageer op wat hij doet. Trek de sok eens over de hand van het kind.	Wees alert en kijk of het kind toe is aan deze activiteit. Maak geluidjes en praat liefdevol met het kind. Laat, zodra het kind zijn hoofd optilt, merken hoe geweldig dit is.	Wees alert en kijk of het kind toe is aan deze activiteit. Maak geluidjes en praat liefdevol met het kind. Laat, zodra het kind zijn hoofd optilt, merken hoe geweldig dit is.
Extra Voer deze activiteit ook eens uit op een skippybal die op pootjes staat.	Ga met uw rug tegen de muur zitten en strek uw benen. Leg het kind dwars over uw bovenbenen en rol het rustig naar uw knieën en terug naar boven. Voer deze activiteit met geduld en liefde uit. Het kind ervaart de rolbeweging dan met veel plezier.	Ga met uw rug tegen de muur zitten en strek uw benen. Leg het kind dwars over uw bovenbenen en rol het rustig naar uw knieën en terug naar boven. Voer deze activiteit met geduld en liefde uit. Het kind ervaart de rolbeweging dan met veel plezier.

Figuur 3. Voorbeeld van enkele activiteiten voor kinderen van 0 tot 0;6 jaar voor de ontwikkeling van de Grote motoriek. De picto's onder Kies, Doe geven ontwikkelingsaspecten aan waarmee deze activiteit samenhangt (cognitieve ontwikkeling; omgaan met anderen).

Hoofdstuk 5

Gulden regels voor pedagogisch medewerkers

Voorwaarden voor een succesvolle beïnvloeding van de ontwikkeling van het jonge kind zijn: ontwikkelingsstimulerende activiteiten, een uitdagende speelleeromgeving en de juiste begeleiding. Voor een juiste begeleiding gelden enkele basisregels. Omdat ze zo belangrijk én effectief zijn, noemen we ze gulden regels:

Ken het kind	Gulden regels
Accepteer en 'ontvang' het kind	
Stimuleer	
Bewaar opvallende dingen	
Praat met ouders	
Haal het kind niet uit zijn spel	
Bied kansen	
Geniet en speel mee	
Rijke speelleeromgeving	
Spreek duidelijk en correct. Gebruik geen kindertaal.	

Figuur 8. Gulden regels voor de begeleiding van het jonge kind.

Zorg dat u het kind goed kent

Dit betekent dat u veel moet investeren in persoonlijke contacten. Observeer en luister naar het kind zodat u weet waarin het kind geïnteresseerd is en waar hij qua ontwikkeling aan toe is. Toon oprechte interesse in wat hem bezighoudt. Daardoor krijgt u een goed beeld van hoe hij reageert en wat hij prettig vindt.

Accepteer en waardeer het kind zoals hij is en zorg ervoor dat hij zich veilig voelt

Door het jonge kind veel positieve aandacht te geven bij wat hij zegt en doet, ontwikkelt het kind zelfvertrouwen en vertrouwen in u. Hij verwacht daardoor dat hij succesvol zal zijn. Dit zelfvertrouwen is belangrijk voor zijn verdere ontwikkeling.

Stimuleer

Moedig het kind aan te vertellen wat hij gedaan, gemaakt of ervaren heeft. Stel gevarieerde vragen die beginnen met wie/wat/waar/waarom en hoe, of aanwijsvragen. Stimuleer het vertellen of het spelen door stil te zijn of door reacties te geven als: "Echt waar?", "Hoor je dat, Dimitri denkt dat de brug zal instorten. Wat denken jullie?" Laat merken dat u iets verwacht van het kind. Hij zal zich daardoor uitgedaagd voelen en optimaal presteren.

Leg opvallende, aardige dingen van het kind vast

Schrijf af en toe iets op in een dagboek of op een kaart, bijvoorbeeld opvallende uitspraken. Maak een foto van wat kinderen gemaakt hebben of van waar ze mee bezig zijn. Leuk om mee te geven aan ouders!

Sociaal-emotionele ontwikkeling

Tussendoelen Omgaan met zichzelf

0	0,6	1	1,6	2	2,6
1. Wijst dingen aan die hij wil hebben, herkent zichzelf in de spiegel, is zich ervan bewust waar hij wel en niet van houdt. (Het kind wordt bewust van zichzelf als iemand die los staat van anderen, die zelf dingen kan en wil). 2. Voelt zich veilig en op zijn gemak in de nabijheid van personen waarmee hij vertrouwd is.			1. Wil dingen zelf doen. Heeft bepaalde voorkeuren en geeft die ook aan, bijvoorbeeld: zelf schoenen aan willen doen. 2. Kiest voor uitdagende activiteiten en onderzoekt zijn omgeving. 3. Weet steeds beter dat sommige dingen van hem zelf zijn, sommige dingen van anderen en weer andere dingen gezamenlijk. 4. Heeft (steeds meer) vertrouwen in eigen vaardigheden (is bijvoorbeeld zeer vaardig in het besturen van de loopauto).		

Mijlpalen Omgaan met zichzelf

0	0,6	1	1,6	2	2,6
Zoekt nog niet bewust contact met omgeving. Laat soms teken van verveling zien. Kan zichzelf afleiden. Wordt stil in onwennige situaties. Kan blijk geven van weigeringen. Is zich bewust van routines. Eenkennigheid leidt tot sterke reacties (huilen, tranen, ogen dicht).	Geeft blijk van boosheid. Lacht uitbundig. Lacht tegen zichzelf in spiegel. Uit genegenheid voor bepaalde personen. Toont uiting van vreugde, voldoening (bijvoorbeeld bij eerste stappen). Reageert minder sterk op onbehaaglijkheid ten gevolge van eenkennigheid.	Maakt behoefte kenbaar. Wordt assertiever. Herkent zichzelf in spiegel. Wijst om te laten zien wat hij wil.	Is op zichzelf gericht. Is gevoelig voor goed- of afkeuring. Is bang voor onbekende dingen (onweer, dieren). Is snel overmoedig.	Eigen wil wordt sterker. Ontdekt dat hij invloed op de omgeving kan uitoefenen. Zegt bij alles 'nee'. Wil alles zelf doen. Is blij als hij iets kan.	

Toelichting:

Het eerste tussendoel van iedere leerlijn beslaat anderhalf jaar, de andere tussendoelen steeds een jaar. De mijlpalen van de ontwikkelingslijnen beslaan allemaal een half jaar. Bij het tijdvak van het eerste tussendoel (0 tot 1;6 jaar) horen dus drie mijlpalen.

Tussendoelen Omgaan met zichzelf

2;6	3	3;6	4	4;6
	<ol style="list-style-type: none"> 1. Benoemt zichzelf als 'ik'. 2. Ontdekt dat er verschillen en overeenkomsten zijn tussen zichzelf en andere kinderen in de groep. 3. Weet wat wel en niet mag (maar gedraagt zich er nog niet naar). 4. Is trots op eigen prestaties en laat dat zien. 5. Begint gevaren te herkennen en weet hoe hij in bedreigende situaties hulp moet vragen. 6. Toont toenemend zelfvertrouwen in nieuwe situaties. 7. Neemt zonder moeite afscheid van ouder. 8. Neemt met plezier deel aan meer ingewikkelde activiteiten (bijvoorbeeld op het gebied van de motoriek). 9. Heeft steeds meer een gevoel van persoonlijke identiteit, een eigen 'ik', bijvoorbeeld: wie zijn mijn ouders, waar woon ik, wat vind ik lekker, wat is mijn favoriete voorleesboek. 		<ol style="list-style-type: none"> 1. Gebruikt en begrijpt het woord 'wij'. 2. Ontdekt verschillen en overeenkomsten tussen zichzelf en de anderen in de groep. 3. Toont non-verbaal eigen gevoelens. 4. Kan basisemoties onderscheiden. 5. Krijgt controle over zichzelf. 	

Mijlpalen Omgaan met zichzelf

2;6	3	3;6	4	4;6
<p>Wordt driftig als iets niet mag of niet lukt. Zegt 'nee' en doet het toch. Zet eigen wil door. Gebruikt het woord 'ik'. Kan zes of meer lichaamsdelen aanwijzen.</p>	<p>Is nog erg op zichzelf gericht. Weet wat wel of niet mag, maar gedraagt zich er nog niet naar. Is angstig in vreemde situaties.</p>	<p>Ziet concrete verschillen tussen zichzelf en anderen. Onderkent nog niet dat anderen gevoelens en wensen hebben. Stelt behoeftes even uit.</p>	<p>Eerste gevoelens van trots en schaamte. 'Wat ik denk en zie, denkt en ziet iedereen.' Kan meeleven in concrete situaties. Benoemt eenvoudige gezichtsuitdrukkingen zoals boos, blij en bang. Gebruikt het woord 'wij'.</p>	

Omgaan met zichzelf

2 jaar	2 jaar en 6 maanden	3 jaar
Kijk		
Op zichzelf gericht; gevoelig voor goed- of afkeuring; angstig voor onbekende dingen (onweer, dieren); snel overmoedig.	Eigen wil wordt sterker; ontdekt dat hij invloed op de omgeving kan uitoefenen; zegt bij alles 'nee'; wil alles zelf doen; is blij als hij iets kan.	Driftig als iets niet mag of niet lukt; zegt 'nee' en doet het toch; zet eigen wil door; gebruikt het woord 'ik'; kan zes of meer lichaamsdelen aanwijzen.

	Kies, Doe	Speelleeromgeving/materiaal
Spelen	 <p>Met licht spelen De kinderen verkennen met behulp van een zaklamp een donkere ruimte.</p> <p>Aan hun reacties is te merken dat ze het heel spannend vinden.</p>	<ul style="list-style-type: none"> Een donkere ruimte. Voor elk kind een zaklamp, liefst in verschillende soorten en sterkten. Modebladen, hoeden, sjaals, sieraden, tassen, armbanden, hoge hakken, make-up, pruiken, haarlinten, veren, een grote spiegel. Dozen of (zelfgemaakte) bakjes van stevig papier, verf of ecoline.
Spelen	 <p>Ik maak me mooi! De kinderen maken zich mooi. Ze zijn trots op hun nieuwe uiterlijk en gaan de andere groepen langs om zichzelf te laten zien.</p>	
Spelen	 <p>Mijn bewaardoos De kinderen maken een bewaardoos.</p> <p>Op het speelplein of in het park zoeken ze voorwerpen die ze in de doos willen bewaren.</p>	

Kijk Kies Doe

3 jaar en 6 maanden	4 jaar	4 jaar en 6 maanden
Nog erg op zichzelf gericht; weet wat wel/niet mag, maar gedraagt zich er nog niet naar; angstig in vreemde situaties.	Ziet concrete verschillen tussen zichzelf en anderen; onderkent nog niet dat anderen gevoelens en wensen hebben (materiaal delen of op beurt wachten is moeilijk); kan behoefte kort uitstellen.	Eerste gevoelens van trots en schaamte; 'wat ik denk en zie, denkt en ziet iedereen'; kan meeleven in concrete situaties; benoemt eenvoudige gezichtsuitdrukkingen; gebruikt het woord 'wij'.

Wat doe ik?

Hang of plak van tevoren een aantal 'glow in the dark' sterren of maantjes op. Geef alle kinderen een lamp en laat ze daarmee de donkere ruimte verkennen. Observeer hoe ze reageren: waar zijn ze mee bezig? Wat doen ze? Loop zelf ook rond met een lamp en benoem uw eigen handelingen. Vraag of benoem hoe het voelt in zo'n donkere ruimte.

Extra

Laat ook de lampen een poosje helemaal uit en laat de kinderen de lichtjes van de 'glow in the dark' ervaren.

Stal de kleren en accessoires uit in de huishoek. Leg de modetijdschriften ernaast.

Houd een gesprekje over 'jezelf mooi maken'. *"Wanneer doe je dat? Wat vind jij mooi?"* Praat over kleding, kapsels, sieraden en schoenen aan de hand van de foto's uit de tijdschriften.

Laat de kinderen kleren uitzoeken en help ze bij het kiezen van accessoires. Moedig hen aan regelmatig in de spiegel te kijken.

Ga met de kinderen naar buiten (speelplein/park) en laat ze voorwerpen zoeken die ze mooi vinden.

Besprek met ze wat ze mooi vinden. *"Is het mooi genoeg om te bewaren? Wat kunnen we met de voorwerpen doen?"*

De kinderen kunnen met volwassenen en andere kinderen praten over hun vondsten, er nog eens naar kijken of er in de loop van de tijd nieuwe vondsten aan toevoegen.

2 jaar	2 jaar en 6 maanden	3 jaar
Kijk		
Herhaalt handelingen; is bezig met voorwerpen en eenvoudige constructies.	Speelt naast andere kinderen (ieder eigen spel); oefenspel: bijvoorbeeld blokken stapelen; manipulerend spel met vormloze materialen zoals zand en water.	Speelt hetzelfde spel naast ander kind; imitatiespel (nadoen van gedrag van volwassenen), bijv. roeren in een pot is koken.

	Kies, Doe	Speelleeromgeving/materiaal
(Buiten) spelen	 <p>Gooi de strandbal in de lucht! De kinderen spelen met strandballen. Ze gooien de bal in de lucht en vangen de bal weer op. Wie kan de bal zo lang mogelijk in de lucht houden? Met een strandbal kun je nog zoveel meer doen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Een binnen- of buitenruimte. • Afbakening op het plein door middel van krijtlijnen. • Strandballen in verschillende maten (doorsnee van 55 cm). • Stoepkrijt, een mand of grote doos.
Spelen	 <p>Spelen in de themahoek Richt bijvoorbeeld een Babyhoek in. De kinderen spelen de handelingen zelf uit: baby uit- en aankleden, verschoneren, eten/drinken geven, in bad doen, in bed leggen. Nodig een van de moeders uit om te laten zien hoe ze haar baby verzorgt.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Babypoppen, een flesje, een badje, shampoo, zeep, een washandje, een handdoek, een haarborstel, een slab, een fles. • Suggesties voor inrichten van een andere hoek, bijvoorbeeld een werkplaats: kapotte apparaten (zonder snoer), gereedschap (plastic/echt), touw, een overal, een stofbril.
(Buiten) spelen	 <p>Gezelschapspelletjes De kinderen spelen samen met u een gezelschapsspel, zoals dierendomino, Memory, kleurentorentje of sjoelen. Bij goed weer: buiten.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Een tafel binnen, het speelplein of een kleed buiten. • Domino, Memory, Lotto, sjoelbak, bordspelen, een grote (kleuren)dobbelsteen.

Kijk Kies Doe

3 jaar en 6 maanden	4 jaar	4 jaar en 6 maanden
Spelen naast elkaar, soms samen, bijv. met rijdend materiaal; aanzet tot symbolisch spel: doet alsof de pop de baby is, geeft de pop een kus, legt de pop in de wieg.	Eenvoudige gezelschapsspelletjes o.l.v. volwassenen; doet korte tijd mee met groepsactiviteit; eenvoudig rollenspel; eenvoudig constructiespel; patronen maken.	Speelt regelspel met andere kinderen maar houdt zich nog niet aan de regels; materiaal kan andere betekenis krijgen (fantasie en verbeelding); er ontstaat meer associatief spel.

Wat doe ik?

Nodig de kinderen uit met de ballen te gaan spelen.

Voeg nieuwe spelideeën toe: hoe vaak lukt het om de bal naar elkaar te gooien zonder dat die de grond raakt? Kun je bal door de benen van een ander kind rollen? Laat de kinderen op een rij staan en de bal naar elkaar gooien. Het laatste kind gooit de bal in de mand of doos.

Speel zelf mee en probeer de handelingen van de kinderen na te doen. Vertel wat u en de kinderen doen.

Nodig de kinderen uit om u te helpen met het aankleden van de nieuwe babyhoek. "Waar zetten jullie de wieg neer? En welke spullen zijn nodig?" Sluit aan bij wat het kind met de baby pop doet, bijvoorbeeld: hij wiegt de pop heen en weer, u herhaalt deze handeling en doet alsof of u de baby de fles geeft.

Extra

Betrek oudere kinderen bij het verzorgen van en spelen met de echte baby's!

Richt bij elk nieuw thema een passende themahoek in: een doktershoek, dierenziekenhuis, restaurant, vliegtuig.

Leg de regels van het spel goed uit en begeleid de kinderen bij het spel. Stel vragen: "Wie is er aan de beurt? Wat heb je gegooid? Waar moet je naartoe lopen? Hoeveel flessen staan er nog?"